

Josip Mužić, *Beskompromisna politika katolika. Principi o kojima se ne pregovara*, Glas Koncila, Zagreb, 2025., 239 stranica.

Knjiga je koncipirana na sljedeći način: *Predgovor; Uvod; I. Društveni uzroci i povodi; II. Narav neodrecivih principa; III. Tri principa; IV. Vanjske ugroze neodrecivih principa; V. Unutarnje prijetnje; VI. Primjena u redovitom vjerskom životu; VII. Izazovi političkog angažmana katolika; VIII. Posljedice nepoštovanja neodrecivih principa u Hrvatskoj; IX. Izgradnja alternative; Zaključak; Prilozi; Bibliografija*, te, konačno, *Bilješka o autoru*.

Prof. dr. sc. Josip Mužić, redoviti je profesor na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Splitu te autor brojnih znanstvenih, te stručno-popularnih knjiga i radova iz područja socijalnog nauka Crkve i filozofije. Član je Matice hrvatske, Hrvatskoga filozofskog društva te Hrvatskoga bioetičkog društva te sudjeluje na međunarodnih simpozijima i javnim tribinama na kojima progovara o katoličkom učenju o pojedinim aktualnim društvenim i crkvenim pitanjima.

U uvodu u ovo djelo autor, između ostaloga, kaže da mu je želja da predstavi nauk o neodrecivim principima o kojima se ne pregovara, te nastavlja: „Želja nam je da ovaj nauk približimo i hrvatskim čitateljima kako bi im poslužio kao nadahnuće i putokaz u ovim bremenitim i izazovnim okolnostima. On sažimlje društveni nauk Crkve za naše vrijeme na krajnje životan način i pokazuje da više nisu u pitanju gospodarska pravednost ili socijalna prava radnika, nego daleko više: samo pravo na život osobe, opstanak naroda i vjere. To je posebno izraženo u malih naroda, kao što je naš, u kojima se najjasnije zrcali produkt onoga što nastaje nepoštivanjem neodrecivih principa. Zbog toga je ovom našem tegobnom iskustvu posvećeno jedno poglavlje. Pošto mi Hrvati u kriznim stanjima izvučemo ono najbolje iz sebe, krajnji je čas da to učinimo sada jer nas u protivnom ne će biti“ (str. 11).

U prvom poglavlju pod naslovom *Društveni uzroci i povodi* obrađene su sljedeće teme:

1. *Kultura smrti*: Poglavlje objašnjava pojam „kulture smrti“, koji je razvio papa Ivan Pavao II. u enciklici *Evangelium vitae*. Tim izrazom opisuje ideje, društvene procese i ponašanja koja potkopavaju vrijednost ljudskog života, posebno kroz promicanje praksi i stavova protivnih pravu na život. Autor ističe da se taj fenomen s vremenom

dotatno proširio i produbio te da suvremeno društvo sve više tolerira ili čak podržava takve tendencije. Naglašava se da mediji, društvene strukture i ideologije mogu stvoriti pomutnju između dobra i zla, a zbog čega ljudi gube jasnu moralnu orijentaciju. Društvo se, prema Mužiću, nalazi usred snažnog sukoba između „kulture života“ i „kulture smrti“, a u kojem nitko ne može ostati neutralan, nego je svatko pozvan zauzeti stav u korist života. Također se upozorava na organizirane i sustavne prijetnje životu koje se provode kroz političke, znanstvene i društvene procese na globalnoj razini. Zaključno, autor ističe potrebu za istinitim informiranjem, moralnom formacijom i razvojem kritičkog razmišljanja kako bi se prepoznale stvarne vrijednosti i zaštitilo temeljno ljudsko pravo na život.

2. *Strukture grijeha*: Poglavlje objašnjava kako se kultura smrti nadograđuje pojavom tzv. „struktura grijeha“, pojam koji je razradio papa Ivan Pavao II. u enciklici *Sollicitudo rei socialis*. Riječ je o društvenim sustavima i mehanizmima koji nastaju iz osobnih grijeha, ali s vremenom postaju organizirane i snažne strukture koje utječu na društvo, ograničavaju slobodu i potiču daljnje širenje zla. Njihovi se glavni pokretači pohlepa za dobiti i želja za moći i to nerijetko pod svaku cijenu. Autor naglašava da su takve strukture opasne jer mogu postupno dehumanizirati čovjeka, manipulirati informacijama i pritiskom navoditi ljude na konformizam i prihvaćanje postojećeg stanja. Iako su „društveni grijesi“ povezani s kolektivnim procesima, njihov korijen uvijek ostaje u osobnim moralnim odlukama pojedinaca. U knjizi se posebno osvrće na povijesne i društvene okolnosti u Hrvatskoj nakon pada komunizma, gdje se tvrdi da su se stare strukture moći preoblikovale i nastavile djelovati kroz političke, gospodarske i medijske sustave. Zaključno, naglašava se potreba da Crkva i društvo prepoznaju i imenuju „strukture grijeha“ te hrabro djeluju protiv njih kako bi se obnovila pravednost i moralni poredak.

3. *Razdvajanje slobode i istine*: U ovom poglavlju autor objašnjava kako suvremeno zapadno društvo postupno dovodi u pitanje temeljne vrijednosti na kojima je nastalo, posebno razdvajajući slobodu od istine. Prema tumačenju pape Ivana Pavla II., taj proces nastao je kada se moralna baština počela sustavno osporavati i kada je sloboda odvojena od svoje povezanosti s istinom. Takva sloboda, bez jasnog cilja i moralnog usmjerenja, gubi svoj smisao i može dovesti do samouništenja

pojedince i društva. Autor naglašava da sloboda ne može postojati kao apsolut koji sam stvara vrijednosti, jer tada čovjek postaje vođen vlastitim željama umjesto istinom i dobrom. U tom slučaju savjest se može pogrešno shvatiti kao potpuno subjektivna odluka, a što neminovno dovodi do relativizma i negiranja same ljudske naravi. Kršćansko učenje, oslanjajući se i na misao Aristotela, ističe da je prava sloboda moguća samo u povezanosti s istinom i odgovornošću prema dobru. Zaključno, Mužić poručuje da se istinska sloboda ostvaruje tek kada čovjek traži istinu, prihvati je i djeluje u skladu s njom. Ukoliko se sloboda odvoji od istine, ona može dovesti do ozbiljnih moralnih posljedica, pa čak i do nastanka različitih oblika totalitarizma.

4. *Diktatura relativizma*: U ovom poglavlju autor objašnjava pojam „diktature relativizma“, kojim je papa Benedikt XVI. opisao suvremeno društvo. Prema toj dijagnozi, u modernim demokracijama istina i moral sve više postaju relativni, a odluke se donose isključivo prema mišljenju većine, dok se objektivno dobro i istina potiskuju iz javnog života. Takav relativizam stvara privid slobode, ali u stvarnosti dovodi do moralne i društvene krize jer se napušta pojam istine kao temelja ljudskog djelovanja. Autor naglašava da se relativizam ne očituje samo u politici nego i u kulturi, religiji i svakodnevnom životu, gdje opravdava moralnu dekadenciju i napuštanje prirodnog moralnog zakona. Iako mnogi misle da im relativizam daje veću slobodu, on zapravo donosi negativne posljedice u osobnom, obiteljskom i društvenom životu te može prerasti u oblik prikrivenog totalitarizma. Zaslugom Benedikta XVI. smatra se to što je jasno prepoznao i javno upozorio na ovu pojavu, iako je zbog toga bio izložen kritikama. Zaključno, Mužić ističe da se vjernici u takvim okolnostima trebaju oslanjati na razum i vjeru, pokazati mudrost i hrabrost te ostati vjerni istini i moralnim načelima, i to unatoč društvenom pritisku relativizma.

5. *Crkva – „poljska bolnica“*: Ovdje autor tumači sliku Crkve kao „poljske bolnice“, a kojom papa Franjo opisuje stanje današnjeg svijeta i Crkve. Nakon razdoblja koje je Ivan Pavao II. nazvao „kulturom smrti“, a Benedikt XVI. „diktaturom relativizma“, suvremeno društvo prikazuje se kao svojevrsno duhovno bojište puno ranjenih ljudi. Crkva je zato pozvana djelovati poput poljske bolnice. Liječiti rane ljudi, približiti se onima koji su u duhovnoj opasnosti i ponovno ih privesti vjeri. U takvim okolnostima naglasak se stavlja na misionarsko djelovanje i obnovu

vjere među samim kršćanima, jer su se mnogi udaljili od Crkve. Crkva treba izaći među ljude, pomoći im tamo gdje žive i trpe, ali pritom sačuvati svoj identitet i vjernost evanđelju. Cilj nije održavanje struktura, nego spašavanje duša i ponovno buđenje nade u društvu koje prolazi kroz duboku duhovnu krizu.

U drugom poglavlju pod naslovom *Narav neodrecivih principa* obrađene su sljedeće teme:

1. *Principi, vrijednosti i prava*: Mužić objašnjava značenje pojma princip koji može označavati počelo (izvor) ili načelo djelovanja. U kontekstu društvenog i moralnog života, principi su temeljna načela koja su sama po sebi očita razumu i služe kao osnova svakog moralnog prosuđivanja. Iako se ponekad nazivaju vrijednostima ili neotuđivim pravima, autor naglašava da principi imaju dublje značenje jer ne samo da označavaju ono što treba poštovati, nego i utemeljuju vrijednosti i usmjeravaju društveno-politički poredak. Oni proizlaze iz same ljudske naravi i u konačnici dolaze od Boga, pa se ne mogu mijenjati prema volji društva. U tekstu se, također, ističe da su se ljudska prava s vremenom umnožila i djelomično relativizirala, dok su principi ostali temelj i moralno snažan okvir koji omogućuje pravilno razumijevanje prava i izgradnju društva. Ukratko, principi predstavljaju osnovne smjernice za uređenje društvenog života i očuvanje dostojanstva ljudske osobe.

2. *Granice pregovaranja*: autor objašnjava da problem nastaje kada se sloboda odvoji od istine, jer tada u društvu prevladava relativizam u kojem sve postaje predmet pregovora, pa čak i temeljna prava poput prava na život. Iako je pregovaranje korisno u međuljudskim odnosima i politici, ono ima svoje granice jer postoje principi koji nisu rezultat dogovora, nego proizlaze iz same naravi ljudske osobe i stoga ne mogu biti predmet kompromisa. Kada se o takvim temeljnim pitanjima odlučuje isključivo politički ili prema interesima moćnih skupina, najranjiviji ljudi ostaju nezaštićeni, a društvo se postupno razara. Autor, također, upozorava da se u suvremenom društvu često pogrešno shvaća tolerancija, koja se bez istine pretvara u relativizam i zamjenjuje čvrste moralne principe. Zato je, prema Mužiću, nužno braniti temeljne vrijednosti bez popuštanja, jer upravo takva dosljednost omogućuje očuvanje ljudskog dostojanstva, slobode i zdravih društvenih odnosa.

3. *Broj i sadržaj*: ovdje se objašnjava da, nakon što se prizna postojanje principa o kojima se ne pregovara, dolazi do pitanja njihova

točnog određivanja. Neki pokušavaju umanjiti njihovu važnost tvrdeći da ne postoji jasan popis ili da svi principi imaju jednaku vrijednost, a čime se gubi njihova apsolutnost. Autor ističe da takvi pristupi zapravo razvodnjavaju njihovo značenje. U stvarnosti, ti su principi malobrojni i svode se na tri temeljna: obranu ljudskog života od začeca do naravne smrti, zaštitu i promicanje obitelji utemeljene na braku muškarca i žene te pravo roditelja na odgoj vlastite djece. Ovi principi imaju posebnu, temeljnu ulogu jer bez njih nije moguće pravilno razumjeti ni ostvariti druge društvene vrijednosti. Iako postoje i drugi važni principi, poput brige za maloljetnike, borbe protiv suvremenog ropstva ili poštivanja vjerske slobode, oni nemaju istu temeljnu važnost kao ova tri. Zato ih Učiteljstvo uvijek stavlja na prvo mjesto, naglašavajući njihov utemeljiteljski karakter u oblikovanju društva.

4. *Čini koji su u sebi zli*: Mužić, nadalje, objašnjava da su principi o kojima se ne pregovara povezani s moralnim učenjem Crkve o činima koji su u sebi zli (intrinsece malum). To su djela koja su po svojoj naravi uvijek moralno pogrešna i nikada nisu dopuštena, bez obzira na okolnosti ili nakane. Prema tom učenju, nije dopušteno činiti zlo kako bi se postiglo neko dobro. Naglašava se da postoje negativni moralni propisi koji zabranjuju određene postupke u svim situacijama, jer su nespojivi s dobrom osobe i njezinim dostojanstvom. Među takvim činima posebno se ističu oni koji se protive ljudskom životu ili vrijeđaju ljudsko dostojanstvo. Okolnosti ili namjere ne mogu promijeniti moralnu narav takvih djela. Ovdje se, također, ističe važnost savjesti koja pomaže čovjeku razlikovati dobro od zla i primijeniti moralni zakon u konkretnim situacijama. Prava sloboda, prema ovom shvaćanju, očituje se upravo u sposobnosti da se ne učini zlo. Na društvenoj razini, ova načela služe zaštititi života, osobe i obitelji te predstavljaju temelj za oblikovanje pravednog društva.

5. *Nužni temelji društva*: Mužić ističe da su principi o kojima se ne pregovara temeljne vrijednosti na kojima počiva zdravo i pravedno društvo. Iako su ti principi odavno poznati kao vrijednosti, danas su objedinjeni i predstavljeni na način koji naglašava njihovu važnost u suvremenim okolnostima, posebno u vremenu kada se kroz ideje poput rodne ideologije i transhumanizma dovodi u pitanje sama narav čovjeka. Naglašava se da ta tri temeljna principa predstavljaju polazište iz kojeg proizlaze sve ostale vrijednosti potrebne za osobu i društvo. Oni imaju

„arhitektonsku“ ulogu jer čine temelj općeg dobra i pomažu razumjeti smisao svih drugih društvenih vrijednosti. Bez njih, sloboda i pravda u društvu mogu biti ugrožene, jer moralna zbunjenost oko temeljnih načela dovodi do slabljenja društvenog poretka i zaštite čovjeka. U zaključku se ističe da su temeljna ljudska prava sigurna samo ako se shvate kao nešto što prethodi političkim odlukama i zakonima, odnosno kao prava koja proizlaze iz samog dostojanstva čovjeka. Samo takvo razumijevanje omogućuje očuvanje slobodnog i pravednog društva koje je uistinu usmjereno na dobro čovjeka.

U trećem poglavlju pod naslovom *Tri principa* obrađene su sljedeće teme:

1. *Ishodišno pravo na život*: autor naglašava da je pravo na život temeljno i prvo ljudsko pravo iz kojega proizlaze sva ostala prava. Ono pripada svakom čovjeku od začeća do prirodne smrti i temelji se na dostojanstvu ljudske osobe, a ne samo na biološkom opstanku. Autor ističe da relativizam i shvaćanje potpune autonomije pojedinca dovode do opasnosti da se i ovo pravo dovede u pitanje te da postane predmet društvenih dogovora i zakona. Upozorava se, nadalje, da je pravo na život danas posebno ugroženo kroz pobačaj, određene medicinske i biotehnološke prakse te društvene i političke procese koji, prema iznesenom stajalištu, mijenjaju odnos čovjeka prema vlastitom životu. Naglašava se da dostojanstvo osobe ne ovisi o sposobnostima ili funkcijama, nego o samoj ljudskoj naravi, a zbog čega svako ljudsko biće zaslužuje poštovanje. Zaključno, ističe se da društvo ne može izgraditi opće dobro, demokraciju i mir ako ne štiti ljudski život, osobito onih najslabijih. Zato zaštita života ne smije ostati samo načelna ideja, nego zahtijeva konkretne društvene, političke i kulturne napore te, u konačnici, angažman cijele zajednice.

2. *Obitelj*: Mužić ovdje ističe da obitelj ima prvenstvo pred državom i društvom, jer se temelji na braku muškarca i žene te predstavlja osnovnu stanicu društva. Kada je obitelj oslabljena ili ugrožena, to ima ozbiljne posljedice za cijelo društvo i dovodi do krize čovjeka i zajednice. Autor naglašava da je suvremena obitelj izložena mnogim pritiscima, poput promjena u shvaćanju braka, rastava, novih oblika zajedničkog života te tehnoloških i društvenih praksi koje mijenjaju tradicionalno razumijevanje obitelji. U knjizi se, također, ističe da napadi na obitelj nisu samo društveni problem nego i antropološko pitanje, jer se preko

njih mijenja shvaćanje čovjeka i njegovih odnosa. Crkva upozorava da stabilnost obitelji ima presudnu ulogu za kvalitetu društvenog života te smatra da država treba aktivno štiti i promicati obitelj kao temelj općeg dobra. Ukoliko se to ne čini, ugrožena je i budućnost društva, a što se posebno vidi u demografskim problemima i slabljenju društvene solidarnosti. Na kraju se naglašava važnost obitelji za odgoj, prenošenje života i izgradnju društva, kao i potreba da se ponovno prepozna njezina vrijednost i ljepota. Iako se obitelj suočava s brojnim izazovima, istraživanja pokazuju da je većini ljudi i dalje najvažnija u životu, a što predstavlja dobar temelj za njezino jačanje i obnovu.

3. *Sloboda odgoja*: autor naglašava da roditelji imaju temeljno i neotuđivo pravo i dužnost odgajati svoju djecu, uključujući njihov vjerski i moralni odgoj. Ta je uloga nezamjenjiva jer proizlazi iz same obitelji i odnosa ljubavi između roditelja i djece. Država ne smije preuzeti tu zadaću, nego treba pomagati obiteljima i poštivati njihove vrijednosti, primjerice omogućavanjem ravnopravnosti različitih škola i potporom obiteljima. Mužić, također, upozorava na negativne posljedice prošlih političkih sustava i suvremenih društvenih trendova koji ograničavaju utjecaj roditelja u odgoju djece. Spominju se ideološki utjecaji u obrazovanju, promjene nastavnih programa i medijski sadržaji koji udaljuju mlade od vjere i moralnih vrijednosti. Ističe se da su za takvo stanje djelomično odgovorni i društvo, ali i vjernici koji ne reagiraju dovoljno aktivno. U konačnici, sloboda odgoja prikazuje se kao presudna jer od nje ovisi usmjeravanje djeteta prema istini, dobru i vjeri. Zbog toga očuvanje te slobode nije samo briga roditelja, nego i šire društvene zajednice koja mora poštovati obitelj i surađivati s njom u odgoju novih naraštaja.

4. *Granice vjerske slobode*: autor ovdje objašnjava da je vjerska sloboda temeljno ljudsko pravo, ali da nije neograničena. Ona proizlazi iz dužnosti čovjeka da traži istinu, ali prestaje tamo gdje bi bila protivna dostojanstvu osobe i zdravom razumu. Zato društvo i politika trebaju procjenjivati vjerske prakse te ne dopustiti one koje narušavaju ljudsko dostojanstvo, pravdu ili naravni moralni zakon. U tekstu se naglašava da zaštita dostojanstva čovjeka ima prednost pred pogrešno shvaćenom slobodom religije. Zbog toga država može zabraniti određene prakse koje su štetne za pojedinca ili društvo, poput onih koje ponižavaju ljudsku osobu ili ugrožavaju život. Također se ističe da nije moguće

sve religije promatrati potpuno jednako bez razmišljanja o njihovim učincima na društvo. Mužić naglašava da ispravno korišten politički razum može procijeniti što je u skladu s općim dobrom i istinom o čovjeku. Istodobno, podsjeća da vjernik treba uvijek imati na umu viši poredak vrijednosti u kojem je nadnaravno spasenje važnije od bilo kojeg zemaljskog društvenog dobra.

U četvrtom poglavlju pod naslovom *Vanjske ugroze neodrecivih principa* obrađene su sljedeće teme:

1. *Osporavana laičnost*: autor ovdje govori o tome da se u ime laičnosti često pokušava potisnuti ili isključiti kršćane iz političkog i društvenog života. Naglašava da je upravo kršćanstvo doprinijelo ispravnom razumijevanju laičnosti koje podrazumijeva razdvajanje, ali ne i suprotstavljanje Crkve i države. To znači da obje imaju svoje područje djelovanja: država uređuje društveni poredak, a Crkva brine o duhovnim i moralnim pitanjima. U tekstu se upozorava da se danas laičnost kako bi se ograničilo djelovanje vjernika u javnom životu ponekad zloupotrebljava. Takav pristup smatra se oblikom netolerancije jer vjernici, kao i svi drugi građani, imaju pravo sudjelovati u društvu i djelovati prema svojoj savjesti. Njihovo zalaganje za moralne vrijednosti u javnom prostoru ne znači nametanje religije, nego doprinos općem dobru. Istisnaka laičnost podrazumijeva poštivanje autonomije države i politike, ali ne i isključivanje moralnih načela ili vjernika iz javnog života. Ona je prostor u kojem ljudi različitih uvjerenja mogu zajedno tražiti istinu i raditi na izgradnji pravednog društva.

2. *Laicizam*: Mužić ovdje objašnjava da se laičnost često pogrešno shvaća kao potpuna neutralnost prema religiji i isključivanje religije iz javnog života. Tvrdi da takvo shvaćanje zapravo razum svodi samo na materijalnu dimenziju i dovodi do indiferentnosti prema religiji ili do njezina ograničavanja na privatnu sferu. Isključivanje Boga iz javnog prostora nije prava neutralnost, nego oblik ideologije koja gradi društvo bez religije i apsolutizira razum. Time se javni prostor osiromašuje, a politika se svodi samo na tehničko upravljanje društvom, a bez promišljanja o temeljnim vrijednostima i ciljevima. Autor naglašava da postoji razlika između laičnosti (koja priznaje odnos svijeta i Boga) i laicizma (koji je protiv Boga). Autor smatra da radikalni laicizam može dovesti do moralne relativnosti i društvenih problema, dok bi prisutnost religije u

javnom životu, osobito kršćanstva, mogla pomoći u očuvanju temeljnih vrijednosti i dostojanstva čovjeka.

3. *Nadilaženje antropologije*: autor naglašava da društvo počiva na temeljnim, nepromjenjivim principima koji određuju razumijevanje čovjeka i zajedničkog života. Smatra da se današnja društvena preobrazba događa upravo osporavanjem tih principa, zbog čega socijalna pitanja postaju antropološka pitanja – pitanja o samoj naravi čovjeka. Upozorava se da je proturječno zalagati se za društvenu pravdu, a istodobno ne štiti život i obitelj. Prema autoru, suvremene promjene ne nude novu antropologiju, nego negiraju samu ideju čovjeka kao stvorenja, a što otežava racionalni dijalog. Kao primjeri navode se prakse poput surogat-majčinstva i priznavanja istospolnih brakova, koje, prema autoru, mijenjaju tradicionalno shvaćanje obitelji i roditeljstva. Zaključno se ističe da odbacivanje „istinske antropologije“ dovodi do društva u kojem se čovjek promatra kroz funkcionalne uloge, a obrazovanje gubi jasnu odgojnu svrhu i umjesto toga nudi suprotstavljene poglede na čovjeka.

4. *Rodna ideologija*: Mužić rodnu ideologiju opisuje kao suvremenu ideologiju koja ugrožava temeljne moralne principe i prirodni poredak. Navodi se da se ona širi kroz obrazovanje, zakonodavstvo i društvene promjene, a pri čemu se roditeljima ograničava pravo na odgoj djece, a redefinira se brak i obitelj. Time se relativizira tradicionalno shvaćanje braka kao zajednice muškarca i žene otvorene životu. Autor ističe da takve promjene dovode i do šireg društvenog preoblikovanja, uključujući uporabu tehnologije za začecje i roditeljstvo te dodatno jačanje prakse pobačaja. Prema prikazanom stajalištu, rodna ideologija suprotstavlja rod i spol, naglašavajući subjektivni izbor umjesto biološke stvarnosti, a što se smatra uzrokom moralne i društvene pomutnje. Mužić tvrdi da ova ideologija dovodi u pitanje samu narav čovjeka i obitelji te da njezino prihvaćanje vodi rušenju temeljnih principa i prirodnog društvenog poretka.

5. *Uklanjanje naravi*: autor naglašava da je naravni moralni zakon temelj ljudskih prava, dužnosti i društvenog poretka te da omogućuje zajedništvo među ljudima unatoč razlikama. Kršćanstvo je pozvano braniti i promicati taj naravni poredak jer bez govora o ljudskoj naravi više nije moguće govoriti ni o temeljnim moralnim principima. U tekstu se ističe da principi koji se ne mogu pregovarati upućuju na postojanje

reda u svijetu koji prethodi čovjeku i vodi prema Stvoritelju. Taj red daje osnovu za javnu ulogu kršćanstva i omogućuje razumijevanje društvenog poretka. Međutim, suvremeni individualizam i želja za potpunim samoodređenjem nastoje taj poredak zaniijekati. Autor zaključuje da odbacivanje naravnog društvenog reda vodi u gubitak zajedničkih moralnih temelja, širenje lažne slobode i društvene sukobe, dok se pravi mir i stabilnost mogu izgraditi samo poštujući red koji je, prema kršćanskom shvaćanju, uspostavio Bog.

6. *Protuevangelizacija*: Mužić opisuje kako napuštanje kršćanstva dovodi do dekristijanizacije društva, a što uzrokuje slabljenje moralnog osjećaja i pomutnju temeljnih etičkih vrijednosti. U takvom okruženju prešućuju se osnovne istine o čovjeku i njegovu dostojanstvu te se pokušavaju zamijeniti novim ideologijama i manipulacijama jezika. Time se ljudska prava više ne temelje na Bogu i ljudskoj naravi, nego na volji države ili moćnih struktura. Tekst upozorava i na pokušaj stvaranja nove slike čovjeka u kojoj on sam određuje svoju narav, čime se negira Stvoritelj i potkopava dostojanstvo osobe. Posljedica je slabljenje obitelji, sužavanje vjerske slobode i nastanak društva u kojem država ili ideologija preuzimaju ulogu vrhovnog autoriteta. Svremana „protuevangelizacija“ sustavno promiče moralni relativizam i programe koji potkopavaju život, obitelj i vjeru, a često uz snažnu političku i ekonomsku potporu na globalnoj razini.

U petom poglavlju pod naslovom *Unutarnje prijetnje* obrađene su sljedeće teme:

1. *Neprihvatljivi kompromisi*: autor ističe da kompromisi u politici mogu biti korisni za opće dobro, ali imaju jasne moralne granice. Kada se postižu na štetu temeljnih ljudskih i moralnih vrijednosti, pretvaraju se u štetne i izdajničke sporazume koji društvo vode u propast. Posebno upozorava na opasnost pragmatične politike koja opravdava odricanje od kršćanskih vrijednosti radi političke koristi ili moći. Naglašava da postoje principi o kojima se ne može pregovarati – poput zaštite života, dostojanstva osobe i temeljnih moralnih normi – jer oni imaju vrijednost, a ne cijenu. Prema autoru, kada kršćani u politici pristanu na ustupke i prilagođavanje dominantnim ideologijama, riskiraju gubitak vlastitog identiteta i postupno potiskivanje kršćanstva iz javnog života. Rezultat je društvo koje se udaljava od svojih moralnih temelja i ulazi u krizu identiteta.

2. *Moralno nazadovanje*: Mužić tvrdi da moralno stanje suvremenog čovjeka pokazuje duboko duhovno nazadovanje, a što se vidi u slabljenju temeljnih vrijednosti poput poštovanja ljudskog života od začeca, nerazrješivosti braka i stabilnosti obitelji. Hedonizam, materijalizam i konformizam doprinose udaljavanju ljudi od vjere i moralnih načela, a čak i unutar kršćanske zajednice šire se sumnje i osporavanja crkvenog moralnog nauka. Neki teolozi, nastojeći se prilagoditi svijetu, relativiziraju moral i odvajaju ga od vjere, čime, prema autoru, dodatno narušavaju jedinstvo Crkve. Posebno se ističe da je u Hrvatskoj moralnom nazadovanju pridonio i društveni kontekst tranzicije iz komunizma u demokraciju, koji je doveo do privatizacijskih nepravilnosti, korupcije i socijalnih nepravdi. Takvi procesi izazvali su nezadovoljstvo, nesigurnost i društvene probleme, dok su mediji i političke elite često zauzimali neutralan ili nedovoljno kritičan stav. Autor smatra da ni Crkva nije u dovoljnoj mjeri snažnijim moralnim kritikama i društvenim djelovanjem odgovorila na te izazove.

3. *Defetizam*: autor govori o tome kako su mnogi kršćani na Zapadu, suočeni s neprijateljskim društvenim okruženjem, razvili stav povlačenja i malodušnosti. Umjesto da brane temeljne moralne principe i otvoreno svjedoče vjeru, često odustaju od borbe, bojeći se osude, diskriminacije ili političke nekorektnosti. U društvu se proširilo uvjerenje da su moralne vrijednosti promjenjive i relativne, pa se odlučno zauzimanje za kršćanske stavove smatra neprihvatljivim. Mnogi se zato zadovoljavaju time da svoju vjeru zadrže na osobnoj razini ili se opravdavaju tvrdnjom da kao javne osobe ne mogu nametati svoje stavove drugima. Autor takav pristup naziva defetizmom – prihvaćanjem poraza bez borbe. Smatra da takvo odustajanje ima ozbiljne posljedice jer se time napušta obrana života, obitelji i temeljnih ljudskih prava. Naglašava da odgovornost za društvena zla snose pojedinci koji, iako bi mogli djelovati, to ne čine iz straha, lijenosti ili ravnodušnosti. Prema autoru, kršćani bi u obrani svojih vrijednosti trebali biti hrabriji i ustrajniiji, jer je pasivnost ne samo slabost nego i moralni propust.

4. *Samouništenje vjere*: autor tvrdi da se među kršćanima razvila podjela između vjere i svakodnevnog života, zbog čega je vjera postala individualizirana i oslabljena. Statistike pokazuju da je broj onih koji doista žive prema katoličkom nauku vrlo malen. Većina se izjašnjava vjernicima samo nominalno, dok se mali dio redovito pridržava vjerskih

i moralnih načela. Zbog toga su dosljedni vjernici manjina i u društvu i unutar same Crkve. Osim među vjernicima, autor krizu vidi i u teologiji i crkvenim institucijama. Pojedini teolozi i crkvene strukture, prema njegovu mišljenju, unose pomutnju i dovode u pitanje tradicionalno učenje Crkve. To stvara nesklad među pastirima i zbunjuje vjernike, a u nekim slučajevima dovodi do podrške stavovima suprotnima katoličkom moralnom nauku. Zaključno, autor smatra da se kriza vjere na Zapadu očituje kao proces samouništenja unutar same Crkve. Iako Crkva kao otajstvo ostaje postojana, problem se vidi u ljudima – osobito u nekim pastirima i vjernicima – koji zanemaruju ili mijenjaju temeljna načela vjere, a što dovodi do duboke krize i pomutnje u Crkvi.

5. *Pregovaranjem do apostazije*: ovdje autor kritički promatra suvremenu ideju neupitnog napretka i upozorava da, unatoč tehnološkom razvoju, današnje društvo pokazuje znakove moralnog i duhovnog nazadovanja. Ističe da se duh progresivizma uvukao i među kršćane, koji ponekad žele biti „moderni“ i prilagoditi se svijetu, čak i po cijenu napuštanja temeljnih istina vjere. Takav pristup autor opisuje kao nezreo progresivizam koji dovodi do kompromisa s dominantnim društvenim idejama. Središnja je misao da stalno pregovaranje o temeljnim vrijednostima može završiti apostazijom, odnosno otpadništvom od vjere. Kada se vjernici, vođeni duhom svijeta, odreknu vlastitog identiteta i vjernosti Bogu radi koristi ili prihvaćenosti u društvu, oni postupno gube svoju duhovnu i moralnu čvrstoću. Autor upozorava da takvo prilagođavanje vodi relativizmu, jednoulju i stvaranju globalne kulture koja potiskuje kršćanske vrijednosti. Na kraju se naglašava da se borba između vjernosti evanđelju i svjetovne kulture sve više zaoštava. Dok neki kršćani trpe progon jer ne žele odustati od svoje vjere, drugi, koji prihvaćaju svjetovni duh, mogu iznutra oslabiti Crkvu. Zato autor smatra da je riječ o presudnoj borbi za očuvanje vjere i identiteta kršćana u suvremenom svijetu.

U šestom poglavlju pod naslovom *Primjena u redovitom vjerskom životu* obrađene su sljedeće teme:

1. *Glasovanje na izborima*: ovdje autor objašnjava kako se neodređeni moralni principi primjenjuju pri odlučivanju za koga glasovati na izborima. Iako Crkva podržava višestranačje i zdravi pluralizam te priznaje da katolici mogu glasovati za različite stranke zbog različitih strategija i političkih rješenja, naglašava se da izbor nije neograničen.

Nijedna politička stranka nema monopol na glasove vjernika, ali savjest katolika mora biti vođena temeljnim moralnim načelima. Problem nastaje jer mnoge stranke, čak i one koje se nazivaju demokršćanskima, u praksi ne slijede društveni nauk Crkve. Autor ističe da vjernik ne smije podržati političke programe ili zakone koji potkopavaju temeljne vrijednosti vjere i morala, osobito principe vezane uz zaštitu života, obitelj i moralni zakon. Često se događa da stranke formalno ne proturječe tim principima, ali ih svojim djelovanjem ipak krše, zbog čega se izbor dodatno sužava. Ako nijedna postojeća stranka ne poštuje te temeljne principe, autor smatra da katolici ne bi trebali podržavati takve opcije, nego se uključiti u politiku na druge načine, uključujući osnivanje novih političkih inicijativa ili stranaka. Osim izravnog sudjelovanja na izborima, naglašava se i važnost šireg društvenog angažmana kroz lokalne zajednice, udruge i promicanje društvenog nauka Crkve, a sve s glvnim ciljem obnove društva i jačanja moralnih temelja politike.

2. *Upitnost izbora*: Mužić ovdje dovodi u pitanje stvarnu demokraci-
tičnost izbora, tvrdeći da su oni u praksi često samo privid demokracije. Navodi da izborni sustav, pravila glasovanja i političke okolnosti mogu unaprijed utjecati na ishod izbora, primjerice kroz raspodjelu zastupnika, izborni prag, financiranje stranaka ili manipulacije s biračkim popisima. Također ističe da mnogi birači nemaju potpunu slobodu odlučivanja jer su pod pritiskom ekonomskih ili političkih interesa. Autor smatra da političke stranke često nude vrlo slične politike i vrijednosti, a zbog čega je stvarna politička alternativa ograničena. Izbori, prema njegovu tumačenju, služe i za stvaranje legitimiteta vlasti te održavanje dojma demokracije, dok stvarna moć ostaje u rukama određenih struktura. Zbog toga dio građana bojkotira izbore, što autor tumači kao znak nezadovoljstva sustavom, a ne nužno apatije. Mužić snažno naglašava da rješenje vidi u moralnoj i društvenoj obnovi „odozdo“, kroz jačanje obitelji, solidarnost i osobnu odgovornost, kao i uz oslanjanje na vjeru i duhovne vrijednosti kao temelj promjena u društvu.

3. *Osobno određenje*: autor ističe da se principi zaštite života, braka i slobode odgoja ne odnose samo na političare, nego i na svakog čovjeka u osobnom i društvenom životu. Budući da politika proizlazi iz osobnih odluka, važno je da svaki pojedinac ispita vlastitu spremnost živjeti i braniti te neodrecive principe. Autor ističe da se oni mogu prepoznati u Deset zapovijedi te se kroz svakodnevne situacije – poput odnosa

prema životu, obitelji, roditeljima i odgoju djece – lako vidi koliko ih netko doista poštuje. U tekstu se upozorava da kršenje tih principa vodi rušenju cjelokupnog moralnog poretka i da se to često događa u kulturi koja relativizira grijeh. Autor, također, naglašava odgovornost vjernika i svećenika da jasno svjedoče i brane temeljne moralne vrijednosti, a nepoznavanje tih principa ne može biti opravdanje. Svaki čovjek ima savjest koja mu omogućuje prepoznati istinu. Kada osoba iskreno nastoji živjeti u skladu s tim principima, prima Božju pomoć i postaje pozitivan primjer drugima. Takvi vjernici doprinose društvu i pokazuju da je prisutnost kršćanskih vrijednosti važna za moralnu i društvenu obnovu.

4. *Formacija*: zbog sekularizacije nužno je da kršćani iznova otkriju snagu i sadržaj svoje vjere. Često se događa da se njihovi stavovi i odluke udalje od evanđelja. Posebno se ističe važnost formacije vjernika koji se uključuju u društveni i politički život. Oni ne smiju odvajati vjeru od javnog djelovanja, nego trebaju dobro poznavati moralni i društveni nauk Crkve kako bi djelovali dosljedno i odgovorno. Društveni nauk Crkve služi oblikovanju savjesti vjernika i usmjeravanju političkog djelovanja prema promicanju dostojanstva osobe i općega dobra. Stoga je moralno neprihvatljivo sudjelovati u političkom odlučivanju bez potrebnog znanja i formacije. Autor upozorava i na slabosti u društvu i u Crkvi, poput nedostatka formiranih laika, pasivnosti i nedovoljno razvijene građanske svijesti, što otežava odgovorno sudjelovanje u javnom životu. Na kraju se ističe važnost tzv. principa o kojima se ne pregovara, koji povezuju vjeru i razum te predstavljaju temelj društvenog nauka Crkve i formacije vjernika. Oni trebaju biti polazište za jedinstvo i djelovanje katolika u društvu, a biskupi imaju posebnu odgovornost stalno na njih podsjećati.

5. *Kršćansko milosrđe*: Mužić naglašava da je temeljna zadaća Crkve i kršćana navještaj Krista i spasenja, što se smatra najvećim oblikom milosrđa. Crkva se opisuje kao „poljska bolnica“ koja treba pomagati ljudima u njihovim duhovnim i životnim ranama, ne samo materijalno nego ponajprije duhovno. Milosrđe se očituje u brizi za čovjeka, poput dobrog Samarijanca, ali uvijek usmjereno prema obraćenju i spasenju. Autor upozorava da se kršćansko milosrđe ne smije svesti samo na humanitarno djelovanje ili razumijevanje bez suočavanja sa zlom i grijehom. Ukoliko se iz milosrđa ukloni istina i potreba obraćenja, ono se pretvara u puko čovjekoljublje koje gubi svoju kršćansku bit. Pravo

milosrđe uključuje i poziv na promjenu života, jer opraštanje i pomirenje pretpostavljaju priznanje zla i nastojanje da se ono ispravi. Kršćani su pozvani pomagati ljudima i u materijalnim i u duhovnim potrebama, ali uvijek imajući na umu da je spasenje duše i vječni život važniji od prolaznih zemaljskih dobara, te da je navještaj evanđelja najveći čin ljubavi prema čovjeku.

U sedmom poglavlju pod naslovom *Izazovi političkog angažmana katolika* obrađene su sljedeće teme:

1. *Pluralizam*: autor ovdje objašnjava razliku između prihvatljivog i neprihvatljivog pluralizma u demokraciji. Prihvatljivi pluralizam odnosi se na različite načine traženja rješenja za društvena i politička pitanja, što je legitimno i poželjno jer proizlazi iz ljudske ograničenosti i različitih pogleda na stvarnost. Takav pluralizam treba služiti traženju istine i općeg dobra. S druge strane, neprihvatljivi pluralizam temelji se na moralnom relativizmu, odnosno stavu da su sve vrijednosti jednako valjane i da ne postoje čvrsti moralni temelji. Autor upozorava da takav pluralizam šteti demokraciji jer društvo mora počivati na određenim etičkim principima koji se ne mogu relativizirati ni pregovarati jer štite dostojanstvo osobe i opće dobro. Naglašava da politika ne može biti odvojena od morala. Različite političke metode i pristupi mogu postojati, ali ne smiju ugrožavati temeljne moralne principe. Katolici u politici mogu birati između različitih stranaka i rješenja, ali samo ukoliko su ona u skladu s naravnim moralnim zakonom i kršćanskim društvenim naukom. Zato pluralizam u načinu djelovanja ne smije dovesti do izjednačavanja dobra i zla jer bi to ugrozilo samu demokraciju.

2. *Demokracija*: Mužić naglašava da je bit demokracije u sudjelovanju svih građana u vlasti, a što je izraz slobode. Međutim, u praksi se demokracija često izopačuje jer vlast ne provodi narod, nego političke elite, stranke ili interesne skupine. Zbog toga se demokracija ponekad pretvara u partitokraciju ili plutokraciju, a mnogi ljudi postaju apolitični jer osjećaju da se njihova volja zanemaruje. Autor upozorava da demokracija može biti samo formalna ako nedostaje pravda i moralni sadržaj. Sama većina nije dovoljna za donošenje ispravnih odluka, jer se može dogoditi kolektivna zabluda ili manipulacija, a što je mnogu puta pokazala i povijest. Zato su potrebni temeljni moralni principi koji se ne mogu mijenjati ni pregovarati, poput poštovanja života, obitelji i ljudskog dostojanstva. Autor ističe da zdrava demokracija mora

počivati na trajnim moralnim vrijednostima i odgovornosti pojedinaca, a ne samo na procedurama ili većinskim odlukama. Katolici su pozvani sudjelovati u politici, ali istodobno braniti te temeljne principe i promicati opće dobro.

3. *Antifašizam*: autor tvrdi da je antifašizam danas povijesno kompromitiran i često korišten kao političko sredstvo, osobito od strane bivših komunista i njihovih nasljednika. Autor ističe kako su komunisti, unatoč pozivanju na antifašizam, u jednom razdoblju bili povezani s nacizmom te su nakon Drugog svjetskog rata, pod krinkom antifašizma, uspostavili totalitarni komunistički sustav i počinili brojne zločine. U komunističkim državama antifašizam je, prema tekstu, izgubio svoju izvorno demokratsku poruku i postao ideološko opravdanje za represiju i obračun s neistomišljenicima. Dalje se naglašava da nakon raspada komunizma njegovi sljedbenici nisu priznali odgovornost niti proveli suočavanje s prošlošću, nego su zadržali utjecaj u politici, medijima i društvu. Autor smatra da se antifašizam i danas koristi kao sredstvo političkog pritiska i diskreditiranja protivnika, dok se istodobno zanemaruju komunistički zločini i izostaje lustracija. Mužić poziva na razotkrivanje manipulacija povezanih s antifašizmom, traženje pravde i istine te naglašava važnost moralne i duhovne obnove kao odgovora na povijesne i društvene nepravde.

4. *Dijalog*: Crkva, i dok se zalaže za istinu, ostaje otvorena za dijalog sa svima, ali takav dijalog mora polaziti od jasnog identiteta i vlastitog svjetonazora. Pravi dijalog ne znači nadmetanje ili pobjeđivanje, nego argumentirano sučeljavanje s ciljem traženja istine i promicanja općega dobra. U tom smislu dijalog o društvenim i političkim pitanjima postaje i etička borba za istinu o čovjeku i načinu njegova života. Autor upozorava da suvremeno društvo često otežava istinski dijalog jer se ljudi ne prosuđuju prema sadržaju njihovih ideja, nego prema etiketama i formalnim kategorijama. Takav formalizam potiskuje istinu i pretvara dijalog u privid koji ne vodi razumijevanju. Također se naglašava da suradnja i dijalog trebaju biti utemeljeni na vlastitoj kulturi i principima o kojima se ne pregovara, kako ne bi došlo do relativizacije vrijednosti. Katolici su itekako pozvani sudjelovati u dijalogu i marljivo tražiti rješenja za društvene probleme zajedno s drugima, ali pritom trebaju ostati vjerni svojim temeljnim načelima i identitetu te svojim djelovanjem doprinosti izgradnji pravednijeg društva.

5. *Prva svrha politike*: kršćanska se vjera ne veže uz određeni politički sustav, ali Mužić upozorava na opasnost kada se religija zloupotrebljava za političke ili ideološke ciljeve. Prava svrha politike jest služenje čovjeku i općem dobru, a ne vlastitim interesima ili moći. Politika treba biti usmjerena na dostojanstvo ljudske osobe i na moralne vrijednosti koje nadilaze samu politiku. Autor naglašava da se smisao politike često zaboravlja te da ona može degenerirati u ideologiju ili puku tehniku ukoliko se odvoji od moralnih i duhovnih temelja. U tom kontekstu važnu ulogu imaju principi o kojima se ne pregovara, jer oni čuvaju politiku od zloupotreba i usmjeravaju je prema izgradnji pravednog društva. U tekstu se, također, kritizira stanje politike u Hrvatskoj, gdje političke elite često stavljaju vlastite i stranačke interese ispred općega dobra, a što neminovno dovodi do nepovjerenja građana i društvenih podjela. Zaključno se naglašava da bi politika trebala biti vođena jasnom vizijom općega dobra i moralnih vrijednosti kako bi doista služila društvu.

6. *Vjera i razum*: autor podcrtava da su kršćanska vjera i razum međusobno povezani i nadopunjuju se, osobito u društvenom i političkom životu. Javni dijalog između vjere i razuma temelji se na naravnom zakonu koji je dostupan svim ljudima i omogućuje da se moralni principi brane razumno, a ne samo vjerskim autoritetom. Crkva stoga promiče temeljne moralne principe kao univerzalne vrijednosti upisane u ljudsku narav, koje može prepoznati svaki čovjek. Autor ističe da društveni nauk Crkve nastaje upravo na susretu vjere i razuma te pomaže u izgradnji pravednog društva. Naravni zakon omogućuje razlikovanje dobra i zla te daje smjer ljudskom djelovanju, dok vjera dodatno potvrđuje i osvjetljava te istine. Kršćanska vjera pruža temeljne moralne uvide bez kojih društvo ne može opstati. Naglašava se da vjernici u politici trebaju djelovati vođeni tim principima, jer bez moralnih temelja i duhovnih vrijednosti nema ni istinskoga razvoja društva. Iako se danas kršćanstvo često susreće s otporom, vjernici su pozvani ustrajati i djelovati kao pozitivan utjecaj u svijetu.

U osmom poglavlju pod naslovom *Posljedice nepoštovanja neodredivih principa u Hrvatskoj* obrađene su sljedeće teme:

1. *Iseljavanje i zamjena stanovništva*: autor opisuje snažan val iseljavanja iz Hrvatske nakon ulaska u Europsku uniju 2013., a koji se dodatno pojačao 2015. kada je Njemačka otvorila tržište rada za hrvatske građane. U kratkom razdoblju iselilo je više stotina tisuća ljudi, uglavnom

mladih i obrazovanih, što predstavlja velik gubitak za demografski i gospodarski razvoj zemlje. Statistike pokazuju značajan pad ukupnog broja stanovnika, kao i smanjenje broja učenika. Autor naglašava da se ovaj proces ne može promatrati samo kao uobičajena migracija unutar EU, nego kao ozbiljan društveni i razvojni problem. Posebno upozorava na ulogu medija i politika koje, prema njegovu stajalištu, potiču iseljavanje, dok se istodobno povećava useljavanje stranih radnika i drugih doseljenika. Time se, kako tvrdi, postupno događa zamjena stanovništva, a što dugoročno može promijeniti demografsku strukturu, regionalni razvoj i, u konačnici, i sami identitet zemlje.

2. *Uzroci demografske tragedije*: Mužić objašnjava da Hrvatska već desetljećima prolazi kroz ozbiljnu demografsku krizu koja se očituje smanjenjem broja stanovnika i masovnim iseljavanjem, osobito mladih i obrazovanih ljudi. Iako se često navode razlozi poput nezaposlenosti, gospodarskih poteškoća, napuštanja ruralnih područja i nedostatka potpore mladim obiteljima, autor naglašava da su ti uzroci samo dio problema. Prema Mužiću najvažniji uzrok demografske tragedije leži u dubljim, strukturalnim društvenim problemima, a to je u nepovjerenju u institucije, u nepravdi, nepotizmu, pravnoj nesigurnosti i razočaranju u političke i društvene prilike. Posebno zabrinjava pesimizam među mladima koji sve manje vjeruju u budućnost u Hrvatskoj, zbog čega se odlučuju na odlazak. Autor zaključuje da bi uklanjanje tih uzroka moglo potaknuti barem djelomičan povratak iseljenih i zaustaviti daljnje demografsko propadanje.

3. *Nestanak naroda*: autor opisuje dramatičan pad broja stanovnika u Hrvatskoj od osamostaljenja do danas. Od 1991. do 2021. zemlja je izgubila gotovo petinu stanovništva, a dugoročni demografski gubitci još su veći. Stručnjaci upozoravaju da bi u bliskoj budućnosti broj stanovnika mogao pasti ispod tri milijuna, dok Hrvatska već sada spada među najstarije populacije u svijetu. Autor naglašava da su posljedice masovnog iseljavanja vrlo ozbiljne. Demografi upozoravaju da se stanje može opisati kao demografski slom i izumiranje te predlažu da demografija postane ključni nacionalni prioritet – uz jačanje obitelji, vrednovanje djece, očuvanje identiteta i uključivanje iseljeničtva u razvoj države. Unatoč ozbiljnosti problema, autor tvrdi da političke elite ne poduzimaju potrebne mjere, pa se čak sugerira da im iseljavanje odgovara. Autorov je zaključak da država nije uspjela osigurati opstanak

stanovništva te da bez odlučnih promjena Hrvatska riskira daljnje demografsko propadanje.

4. *Nove integracije*: Mužić ovdje opisuje kako se Hrvatska, nakon stjecanja neovisnosti, suočava s novim izazovima kroz dva velika procesa integracije: europska integracija i globalizacija. Ulazak u Europsku uniju bio je praćen velikim očekivanjima, ali autor naglašava da je Europa u prošlosti često razočarala Hrvatsku te da današnji proces integracije donosi jačanje birokracije i smanjenje stvarne demokracije, uz pritiske koji mogu ugroziti nacionalni i vjerski identitet. Istodobno, globalizacija dodatno slabi nacionalne države i identitete, osobito kod manjih naroda. Ona relativizira suverenitet, teritorij, kulturu i pravni sustav, pa se čovjek i narod podređuju globalnim procesima. Autor smatra da hrvatske političke elite ne štite dovoljno interese države i naroda te da se previše odriču vlastitog identiteta i vrijednosti. Bez očuvanja moralnih, kulturnih i nacionalnih temelja postoji opasnost slabljenja države i društva, jer odvajanje od vlastitih povijesnih i duhovnih korijena može imati ozbiljne posljedice za budućnost naroda.

5. *Nacionalna dezintegracija*: autor ističe da je hrvatsko društvo kroz povijest bilo na „dvostruhoj periferiji“ – udaljeno i od glavnih europskih središta i od političkih centara država kojima je pripadalo. Zbog toga je bilo izloženo pritiscima koji su slabili nacionalne institucije i identitet. Autor naglašava da i danas postoji negativna selekcija u društvu, prema kojoj se oni koji žele napredovati u javnom životu često moraju distancirati od izraženog nacionalnog identiteta, dok se domoljublje nerijetko prikazuje kao nešto negativno. Ističe se da se nacionalni identitet sustavno potiskuje i relativizira, dok se pod krinkom demokracije i ljudskih prava promiču procesi koji, prema autoru, dovode do društvene i nacionalne dezintegracije. Povijesne tragedije i razdoblje komunizma dodatno su oslabili nacionalnu elitu, a što je otežalo razvoj snažnog društva i države. Naglašava se snažna potreba da građani preuzmu odgovornost i aktivno zahtijevaju da državne institucije djeluju u interesu društva i očuvanja nacionalnog identiteta.

6. *Sluganstvo ili sloboda*: Mužić ovdje opisuje teško društveno stanje u Hrvatskoj obilježeno ekonomskim problemima, nezaposlenošću, demografskim padom i gubitkom povjerenja u institucije. Autor ističe da su posljedice prošlih totalitarnih sustava u mentalitetu naroda i dalje prisutne, a što se očituje u pasivnosti, osjećaju nemoći i očekivanju da

će netko drugi riješiti društvene probleme. Takav „služnički mentalitet“ povezuje se i s kolonijalnim načinom razmišljanja te rasprodajom nacionalnih resursa i slabljenjem samopouzdanja društva. Posebno se naglašava marginalizacija branitelja i duboka kolektivna trauma koja utječe na društvo kroz nepovjerenje, pesimizam i pasivnost. Autor smatra da je potrebno suočiti se s prošlošću i obnoviti samosvijest naroda. Kao rješenje predlaže duhovnu obnovu i povratak temeljnim vrijednostima, uz aktiviranje pojedinaca koji mogu pridonijeti jačanju društva i očuvanju nacionalnog identiteta.

U devetom poglavlju pod naslovom *Izgradnja alternative*; obrađene su sljedeće teme:

1. *Civilizacija ljubavi*: Mužić objašnjava pojam civilizacije ljubavi, koji je uveo papa Pavao VI., a kasnije snažno razvio papa Ivan Pavao II., naglašavajući da društvo može opstati samo ako se temelji na ljubavi, miru i poštivanju ljudskog života. Suprotno tomu stoji kultura smrti koja ugrožava život, obitelj i budućnost čovječanstva. Ističe da je zaštita života od začeca do prirodne smrti te očuvanje braka i obitelji ključan put prema općem dobru i miru. Crkva zato poziva vjernike da aktivno sudjeluju u izgradnji kulture nadahnute evanđeljem, jer bez kulturne preobrazbe društvene promjene ne mogu biti trajne niti stabilne.

2. *Djelovanje po savjesti*: autor ovdje govori o važnosti djelovanja po savjesti, ističući da se u suvremenom društvu savjest često zanemaruje ili potiskuje, a što može pogodovati nametanju jednonumlja i ograničavanju slobode. Savjest je predstavljena kao temelj osobne slobode i granica svakoj vlasti, jer štiti čovjeka od nepravde i tiranije. U političkom životu djelovanje prema savjesti ne znači nametanje religijskih stavova, nego doprinos izgradnji pravednijeg društva i zaštiti općeg dobra. Posebno se naglašava važnost priziva savjesti, osobito kod političara i to onda kada zakoni ili odluke idu protiv temeljnih moralnih načela i naravnog zakona. U takvim situacijama vjernici su pozvani suprotstaviti se nepravdi, pa čak i kroz građanski neposluh, a sve s ciljem kako bi zaštitili temeljne vrijednosti društva, identitet naroda te dostojanstvo čovjeka.

3. *Svjedočenje istine*: autor naglašava važnost svjedočenja istine u djelovanju Crkve i vjernika u društvu. Crkva treba ostati vjerna svojoj duhovnoj i moralnoj vertikali te ne prilagođavati temeljne moralne principe političkim ili društvenim interesima. Moralni zakoni, koji proizlaze iz Božje objave i crkvene tradicije, smatraju se nepromjenjivima,

a njihova aktualizacija u različitim kulturama mora potvrđivati njihovu trajnu vrijednost. Vjernici su pozvani javno svjedočiti vjeru i braniti naravni zakon, osobito kada postoji snažan otpor, pa čak i pod cijenu osobnih žrtava ili političkih posljedica. Mužić, također, ističe da istinska ljubav prema svijetu uključuje naviještanje Kristove istine i izgradnju društva na temeljnim moralnim principima, a nova evangelizacija ima važnu ulogu u obnovi društva i suprotstavljanju ideologijama koje ugrožavaju čovjeka, život i obitelj.

4. *Rađanje otpora*: Mužić ovdje govori o nastanku i jačanju građanskog i kršćanskog otpora u društvu kada su ugroženi sloboda, dostojanstvo čovjeka i temeljne moralne vrijednosti. Ističe se da prava sloboda zahtijeva borbu protiv grijeha, nepravednih zakona i struktura koje štete općem dobru, pa je u određenim okolnostima legitiman i građanski neposluh. U Hrvatskoj su laici, posebno katolici, pokrenuli različite inicijative – molitvene akcije, Hod za život, referendum o zaštiti braka te kampanje vezane uz obitelj i odgoj – čime su pokazali rastuću građansku svijest i spremnost na djelovanje. Naglašava se i važna uloga obitelji u društvu i politici, jer obitelji trebaju aktivno sudjelovati u oblikovanju zakona koji štite njihov položaj. Istodobno, autor upozorava na snažan utjecaj sekularizacije i ideologija koje potkopavaju vjeru i moralne vrijednosti, a zbog čega Crkva i vjernici ne smiju odustati od istine niti se prilagođavati pritiscima. U takvim okolnostima dosljednost kršćanskim principima često zahtijeva hrabrost, pa i određenu žrtvu, a svjedočanstvo vjernika ima ključnu ulogu u očuvanju moralnog reda i obrani temeljnih vrijednosti u društvu.

5. *Borba za obnovu*: autor podsjeća da je Bog gospodar povijesti, ali da čovjek kao njegov suradnik ima važnu ulogu u izgradnji društva i povijesti spasenja. Obnova društva zahtijeva trud, vrijeme i predano djelovanje, jer se temeljne moralne vrijednosti teško prenose u društveni život. Kršćani se u svakom društvenom sustavu moraju boriti za svoje vrijednosti i osigurati prostor za njihovo očuvanje. Posebno se ističu neodrecivi principi – temeljne vrijednosti poput zaštite života, braka, obitelji i slobode odgoja – koje se ne smiju dovoditi u pitanje niti relativizirati. One predstavljaju svojevrsne „crvene linije“ i polazište za obnovu zdravog društva. Autor, također, naglašava da kršćansko djelovanje treba biti usmjereno prema najslabijima i najugroženijima, osobito nerođenoj djeci i obiteljima. Na kraju se ističe da se negativne

društvene strukture mogu nadvladati jedino solidarnošću, služenjem drugima i obnovom temeljnih moralnih vrijednosti koje proizlaze iz dostojanstva čovjeka. Takva obnova nužna je za budućnost društva i istinsku demokraciju.

6. *Javna krunica*: Mužić ovdje kratko opisuje pojavu javne molitve krunice u različitim gradovima u Hrvatskoj i među Hrvatima u svijetu kao znak duhovnog buđenja vjernika. Inicijativa dolazi ponajprije od laika koji žele javno svjedočiti vjeru i tražiti obnovu društva kroz molitvu. Autor ističe da se u suvremenom, materijalističkom društvu molitva često zanemaruje, ali se kroz ove inicijative ponovno vraća u javni prostor. Javna krunica prikazuje se kao odgovor na to da su vjernici potisnuti iz društvenog i političkog života. Molitva se shvaća kao način traženja Božje pomoći i obrane temeljnih vrijednosti poput vjere, obitelji i slobode. Naglašava se i simbolika toga što molitvu često predvode muškarci, što se tumači kao znak preuzimanja odgovornosti i duhovnog vodstva. Mužić nedvosmisleno tvrdi da javna molitva ima biblijsko i povijesno uporište te da nije u suprotnosti s kršćanskim učenjem, nego može biti snažno svjedočanstvo vjere u društvu te zaključuje da ovakve inicijative mogu potaknuti duhovnu obnovu, ohrabriti vjernike i pokazati da se kroz molitvu može tražiti promjena u društvu i pobjeda dobra nad zlom.

U zaključku Mužić ponovno podsjeća da su neodrecivi moralni principi, o kojima govori Stefano Fontana i koje je snažno naglašavao Benedikt XVI., ključni za ponovno povezivanje vjere i razuma u suvremenom svijetu obilježenom sekularizacijom i relativizmom. Iako se čini da vjera na mnogim mjestima slabi, proces sekularizacije nije nepovratan te je društvena obnova utemeljena na kršćanskoj istini moguća. Autor naglašava potrebu postojanosti i hrabrog svjedočenja vjere, oslanjajući se na jednostavnu, ali čvrstu vjeru i načela koja se ne mogu relativizirati. Primjeri iz suvremenog društva pokazuju da ustrajnost u promicanju tih vrijednosti može donijeti konkretne promjene, pa su vjernici pozvani aktivno sudjelovati u obrani i promicanju života i moralnih vrijednosti.

Na koncu može se reći da knjiga *Beskompromisna politika katolika. Principi o kojima se ne pregovara* autora Josipa Mužića predstavlja doprinos suvremenoj raspravi o ulozi katolika u društvenom i političkom životu. Djelo sustavno i pregledno izlaže temeljne principe društvenoga nauka Crkve te ih povezuje s aktualnim društvenim, kulturnim i političkim izazovima, osobito u hrvatskom kontekstu. Mužić pritom jasno

pokazuje kako pitanja zaštite života, obitelji i slobode odgoja nisu samo teorijske teme, nego ključni temelji na kojima počiva pravedno i stabilno društvo. Posebna vrijednost knjige jest u tome što ne ostaje na razini spekulativne analize, nego čitatelja potiče na osobno promišljanje i odgovorno djelovanje u javnom prostoru, naglašavajući istovremeno važnost formacije savjesti i dosljednosti u življenju kršćanske vjere. Zbog svoje argumentiranosti, aktualnosti i jasnoće izlaganja, ova se knjiga može preporučiti teozozima i studentima, kao i drugim vjernicima, društvenim djelatnicima i, u konačnici, svim čitateljima koji žele dublje razumjeti odnos vjere, morala i politike te promišljati o budućnosti društva u svjetlu kršćanskih vrijednosti.

Ivan Macut